

Драго Ђушић (Титоград)

ОНОМАСТИЧКА ИСТРАЖИВАЊА У ЦРНОЈ ГОРИ

Прва ономастичка истраживања која се односе на Црну Гору не припадају ономастичарима лингвистима. Њих су започели људи других професија, прије свега етнологзи и историчари. Наиме, у релативно богатој етнографској и етнолошкој литератури која се односи на Црну Гору, премда недовољно систематизовано, управо због тога што се ради о неексклузивном односу према ономастици као научној дисциплини, скупљена је богата грађа која се односи на топонимију, хидронимију и оронимију, а дјелимично и на антропонимију. Етнографска литература до сада је обухватила највећи дио данашње Црне Горе, посебно подручја тзв. Старе Црне Горе (поменимо радове Ј. Ердeљановића, Ј. Цвијића, А. Јовићевића и др.) и црногорских племена (радови Ј. Ердeљановића, А. Јовићевића, Ст. Дучића, Р. Вешовића, Светозара Томића, Петра Шобајића и др.). Етнографска литература мање обухвата приморски појас Црне Горе и подручја у унутрашњости са млађом новоштокавском акцентуацијом (изузимајући Пиву и Бањане, о којима је Св. Томић написао етнографске монографије). Без потребе за библиографским низањем, треба поменути и богату архивску и историјску грађу о Црној Гори, у којој постоји веома много података за обимна и садржајна ономастичка истраживања. Много је података и у катастарским канцеларијама и геодетским службама, али, на жалост, најчешће не у форми која би била од неке веће користи за прецизнија ономастичка истраживања.

Према овоме, могуће је говорити о извјесном богатству које пружају писани извори за доста разноврстан приступ у ономастичким испитивањима.

Но, када је ријеч о раду на ономастици у Црној Гори, посебно о прикупљању материјала, неупоредиво актуелнијим од ексцерпирања писаних докумената појављује се непосредно, живо истраживање односно прикупљање ономастичког материјала на терену.

Веома је добро познато да су ономастичка истраживања са савременог становишта у Црној Гори тек на иницијалној позицији, како у

области ексцерпирања грађе из писаних извора тако и када је у питању прикупљање материјала на терену, да о обради добијених података и не говоримо. Први покушај да се нешто организованије учини у овој области била је одлука Савјета за просвјету и културу СР Црне Горе из марта 1963. године којом је основан Републички одбор за ономастику Црне Горе.

Задатак Одбора је био да ради на непосредном организовању ономастичких истраживања на подручју Црне Горе, и то: а) прикупљање ономастичке грађе на терену (непосредно и у катастарским администрацијама) и б) ексцерпирање ономастичког материјала из писаних докумената везаних за Црну Гору. Одбор је одмах упутио писма подружницама Друштва за српскохрватски језик и књижевност с молбом да се у оквиру њих организују центри за ономастичка истраживања, у оквиру чега је утврђено двадесетак пунктова на подручју Републике. Свим центрима су упућена и упутства за рад истраживача израђена на основу Упута за прикупљање ономастичке грађе које је 1963. године донио Међуакадемијски одбор за ономастику. Упуте Међуакадемијског одбора су штампане и у *Ојледима* — тадашњем часопису Републичког завода за унапређивање школства Црне Горе, у оквиру које институције је, по одлуци Савјета за просвјету и културу Црне Горе, радио Одбор за ономастику.

Истовремено је утврђен доста широк круг сарадника-истраживача, из којег је мањи број, у складу са финансијским могућностима Одбора, добио директно задужење за прикупљање грађе на појединим подручјима у оквиру утврђених пунктова. Материјал који је завршаван чуван је у документацији Одбора за ономастику. Одбор је имао и нешто опреме и приручну библиотеку. Међутим, у пожару који је 2. децембра 1971. године уништио имовину Завода за школство изгорела је и имовина Одбора за ономастику, а са њоме, дакле, и сав прикупљени материјал из неколико пунктова.

Како је прикупљање ономастичке грађе и до уништења имовине Одбора за ономастику ишло веома споро, а мора се рећи — и недовољно организовано (углавном због недостатка средстава и истраживача), последице пожара и тај, и тако малог обима посао успорен је и сведен на минимум. Ангажовање истраживача није систематски подстицано због недостатка новчаних средстава, а наравно и дијелом због тешкоћа око поновног организовања институције, тако да су само ријетки истраживачи наставили са радом, али су материјал задржавали код себе, или га непосредно публиковали, што је Одбор и препоручивао.

Тако је у периоду од 1971. године наовамо учињено веома мало. Разлози су вишеструки, али свакако је на првом мјесту и најважнији тај што нема довољно стручних људи који би се могли и хтјели прихватити овога посла. Стиче се утисак да је тај посао могуће успјешно организовати само у оквиру рада професионалне институције и уз ентузијазам људи који имају афинитета и стручно-научних способности за тај посао, а таквих је у Црној Гори мало, или их скоро и нема.

Зато сматрам да у ситуацији у којој се налази Црна Гора ономастичка истраживања треба организовати ангажовањем истраживача из свих република и покрајина, и то врло широког круга људи, јер би се једино на тај начин благовремено и успјешно обавио највећи дио послова везаних за прикупљање материјала на терену. Наравно, при томе је неопходно ангажовати у цјелини све потенцијалне снаге из Републике. На тај начин би се, заправо, започели послови на терену, а уз стручне и искусне истраживаче ширио би се круг нових, обучавали би се сви они који имају извесних услова за такав рад. Значи, посао треба организовати неком врстом акције на почетку и ширењем у оквиру те акције, и касније, броја истраживача који би се кроз рад са искусним истраживачима оспособљавали за постепено самостално преузимање послова. За такве акције су, међутим, потребна позамашна средства, али је можда још тежа од тога чињеница да искусни истраживачи немају довољно времена за ангажованији рад на овим пословима.

Треба се надати да је прихватање ових послова од стране Друштва за науку и умјетност СР Црне Горе добар и перспективан потез. Ова истраживања се веома функционално могу уклопити у програме филолошких и лингвистичких истраживања Друштва за науку и умјетност, што је на одређени начин већ учињено. С тим у вези, потребно је нагласити да хитност задатака у области ономастике захтијева да се истраживања у тој области уврсте у приоритетне задатке филолошких и лингвистичких истраживања у Црној Гори, макар у првих неколико година дјеловања. Овакав став се темељи на чињеници да брза урбанизација насеља и формирање већих, нарочито нових, урбанистичких комплекса утире трагове микроназивима, што свакодневно, тако рећи из часа у час, односи у заборав непроцењиви материјал. Тако се цијеле улице и квартави у градовима претварају у по један урбани објекат, а низ парцела постају комплекси који губе многобројне првобитне називе. Изумиру старије генерације које у свом сјећању задржавају сва та бројна имена, међу којима су многа од посебног значаја за ономастичку науку, за историју, за етнологију, археологију, као и за разноврсна компаративна проучавања. Довољно је само погледати приморски појас Црне Горе и увјерити се шта урбанизација чини, те схватити значај хитности прикупљања ономастичког материјала са овог подручја. У сличној су позицији и остала подручја у Републици, нарочито у градским и приградским агломерацијама, јер је индустријски, и уопште привредни развој Црне Горе обиман и динамичан.

Не треба се надати да ће катастарске канцеларије и геодетске службе сачувати податке за градске агломерације — из простог разлога што те службе немају довољно топономастичких података, или их имају у форми која за ономастичара не значи много (нема прецизних спискова насеља и назива улица, нема катастарских нити геодетских карата са прецизно унесеним подацима и сл. материјала). Зато не треба сматрати да се неће закаснити уколико се одмах не предузму истраживачки подухвати.

Топомастика Црне Горе, у главним линијама, има три основна слоја: а) остаци илирско-романских елемената, са каснијим романским

наносима; б) словенски слој и в) слој који је нанијела епоха турске владавине на овим просторима. И док је романски слој најизраженији у приобалном појасу, а турски у котлинама у унутрашњости Црне Горе, дотле је словенски слој у апсолутној доминацији на свим подручјима, што је сасвим разумљиво и природно. Ово помињем због тога што ће бити потребно утврђивати, поред осталог, и домашај структурних међусобних утицаја у свим топономастичким областима — различитих језика, епоха и народа. За то су потребни истраживачи са знањем класичних и оријенталних језика. С обзиром на чињеницу да је такав кадар потребан, посебно у другој фази рада на ономастици, у фази обраде материјала и његове класификације, треба очекивати да се предузму мјере за школовање кадра те врсте и окупљање око Друштва за науку и умјетност стручњака-истраживача који ће се квалификовано носити са веома крупним задацима у овој области.